

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора економічних наук, професора
Батченко Людмили Вікторівни
на дисертацію Біланіч Людмили Віталіївни
на тему «ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

Актуальність теми дисертаційної роботи

Для національної економіки соціально-відповідальне підприємництво може стати засобом вирішення нагальних соціально-економічних проблем в суспільстві, що вимагає прийняття певних заходів з боку органів державної влади для трансформації існуючого механізму забезпечення соціальної відповідальності бізнесу.

На даному етапі розвитку національної економіки розвиток соціально-економічної відповідальності підприємництва стає можливим лише за активної участі держави.

Викладене обумовлює необхідність глибокого, системного теоретико-методологічного обґрунтування та розробки концептуальних засад трансформації інституційних засад формування механізму соціально-економічної відповідальності підприємництва в національній економіці України.

В дисертаційній роботі досягнення головної мети дослідження – розробка теоретико-методологічних засад, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо трансформації інституційних засад формування механізму СЕВП в національній економіці України – реалізовано дисертантом через розв'язання поставлених наукових завдань. Наукова новизна отриманих результатів розкривається в наступних положеннях.

Сьогодні все більша кількість підприємств, організацій, вчених, практиків цікавляться питаннями корпоративної соціальної відповідальності. Сучасні організації функціонують в соціальному і політико-культурному середовищі і не можуть ігнорувати інтереси суспільства перед якими несуть соціальну відповідальність.

Корпоративна соціальна відповідальність є однією із найбільш суперечливих явищ і найбільш широко трактуємих термінів в сучасному бізнес-співтоваристві.

Світові економічні процеси вимагають формування нового підприємницького підходу до розвитку бізнесу та управління. Поглиблення вже існуючих взаємозв'язків та поява новітніх форм та інструментів ведення бізнесу відрізняється їхньою соціальною орієнтованістю. В розвинутому соціумі підприємці доходять висновку, що звичайне отримання прибутку вже не є кінцевою метою їхнього функціонування, а спрямовані на урахування потреб індивідів та суспільства. Підприємці все більше розуміють важливість розвитку соціальної відповідальності для розвитку власного бізнесу, а громада і кожний окремих індивід виступають реципієнтами дій бізнесу, які отримують позитивні наслідки. Категорія соціальної відповідальності потребує свого подальшого розвитку, виходячи із нагальних потреб та процесів. Саме це й лягло в основу соціально-економічної відповідальності підприємництва, яку запропоновано в даній монографії, що означає підвищення значення економічної компоненти в соціальній відповідальності бізнесу.

Тенденції глобальних економічних процесів, що активізувались в ХХІ столітті, обумовили значну увагу до проблем взаємодії суб'єктів соціально-трудова відносин, від характеру яких залежить встановлення соціально-економічного зростання і стабільності.

Світовий економічний розвиток постіндустріального типу потребує удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування та розвитку національних економік. Однією із головних складових такого механізму являється КСВ, яка є комплексною категорією.

З огляду на багатовекторність наукових поглядів на КСВ актуальності набувають їх систематизація, аналізування та застосування в бізнес процесах.

Однак, не зважаючи на активні наукові пошуки у цьому напрямі, комплексне дослідження означеної проблеми ще не завершено.

Практичне усвідомлення в Україні переваг соціально-орієнтованого бізнесу носить актуальний характер, потребує наукового обґрунтування теоретичних положень та розробки методологічного і практичного інструментарію щодо державного регулювання соціального підприємництва та соціально відповідального бізнесу.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій ґрунтується на раціональності методів дослідження, використаних автором під час наукового пошуку на логічній узгодженості компонентів теоретичного

підходу та на результатах підтвердження головних положень в практичній діяльності суб'єктів державного регулювання та підприємницьких структур.

Розроблені автором дисертаційного дослідження наукової положення, сформовані на їх основі висновки і рекомендації характеризуються достатнім рівнем обґрунтованості та достовірності, що підтверджується глибоким вивченням вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації, матеріали періодичних видань і міжнародних оглядів, нормативно-правових актів України, зокрема укази Президента України, правові і нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, офіційні дані Державної служби статистики України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, інтернет-джерел тощо. Перелік використаних джерел в дисертаційному дослідженні складає 143 найменування.

Автором дисертації чітко окреслено мету і завдання дослідження, обґрунтовано теоретичні та методичні підходи щодо їх виконання, розроблено та апробовано відповідні пропозиції, які у своїй комплексності є науковим шляхом вирішення окреслених проблем.

Результати дослідження отримані автором особисто. З праць, опублікованих у співавторстві, дисертантом використано лише ті положення та ідей, які є результатом особистих досліджень.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та результатів дисертаційної роботи підтверджується і тим, що вони розглянуті та схвалені на достатній кількості міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Наукова новизна результатів дослідження

Зі змісту дисертаційної роботи, опублікованих здобувачем наукових праць та автореферату опонованого дисертаційного дослідження випливає, що основні наукові положення, висновки і пропозиції сформовані автором самостійно, відображають особистий внесок дисертантки, характеризуються науковою новизною. Результатами дисертаційної роботи Біланич Л. В., які характеризуються науковою новизною є:

– у третьому розділі «Вдосконалення системи державного регулювання соціальним підприємництвом і соціально відповідальним бізнесом в Україні» (с. 116-135) автором на основі результатів дослідження розроблено концепцію вдосконалення державного регулювання соціальним підприємництвом і соціально відповідальним бізнесом (с. 116-122 дисертації, с. 12 автореферату),

яка передбачає формування і вдосконалення правової бази соціального підприємництва (с. 116); належне інформаційне забезпечення соціальних підприємств як шляхом ефективного використання наявних, так і розвитку нових інформаційних ресурсів (с. 117);

- створення інституційних засад ефективного організаційного регулювання соціального підприємництва та соціально-відповідального бізнесу (с. 118);

- створення нової правової бази ліцензування соціальних підприємств (с. 118);

- удосконалення розподілу повноважень щодо регулювання соціального підприємництва та соціально відповідального бізнесу між органами державного управління (с. 118);

- акцентування на моделі партнерських відносин між державою та бізнесом (с. 121 дисертації, с. 4 автореферату);

- автором удосконалено науковий підхід до формування механізму реалізації державної політики підтримки соціального підприємництва та соціально відповідального бізнесу (с. 122-130), що є важливим теоретичним доробком, який дозволяє більш обґрунтовано і комплексно підійти до формування основних складових механізму – адміністративно-правової, інформаційно-комунікаційної, організаційної та інституційної;

- одержав подальший розвиток науковий підхід до оцінювання ефективності концепції державного регулювання соціальним підприємництвом та соціально відповідальним бізнесом (с. 130-135 дисертації, с. 12-13 автореферату), особливістю якого є три етапна ієрархічна система оцінювання ефективності державного регулювання соціального підприємництва (с. 134 дисертації, с. 12-13 автореферату) за допомогою розрахунку часткових, групових та інтегральних індексів.

Представлені у дисертаційній роботі результати дослідження мають наукову новизну. У сукупності вони представляють теоретичні та науково-прикладні засади державного регулювання соціальним підприємництвом та соціально відповідальним бізнесом.

Зміст і завершеність дослідження

Дисертаційна робота Біланч Людмили Віталіївни вирізняється самостійністю і завершеністю. Зміст дисертаційної роботи відповідає поставленій меті та відбиває логіку дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічні дослідження соціального підприємництва та соціально відповідального бізнесу як інноваційної моделі розвитку економіки України» (с. 25-59) Біланич Л. В. представила розуміння суті та призначення підприємництва в трьох аспектах: як економічну категорію, як метод господарювання, як тип економічного мислення (с. 26-30); пропонується визначення сутності феноменів сучасного соціального підприємництва та соціально відповідального бізнесу, відмінності між ними та їх переваги (с. 31-35); на основі аналізу підприємницької діяльності в Україні виокремлені обмежувальні фактори розвитку соціальної відповідальності бізнесу (с. 44); виділено чотири основних типи соціально відповідального бізнесу (с. 47) з характеристикою кожного типу – економічної відповідальності, юридичної відповідальності, етичної відповідальності, добровільної відповідальності; розглянуто соціальну спрямованість підприємницької діяльності, як важливий напрям підвищення рівня ділової репутації (с. 48); представлено комплекс послідовних заходів щодо формування, підтримки, захисту та перспективного розвитку й підвищення ділової репутації; автор представила угруповання з п'яти етапів (рис 1.2, с. 49-51), що є певним алгоритмом удосконалення управління діловою репутацією бізнесу з орієнтацією на соціальну відповідальність; проведений ґрунтовний аналіз правової бази розвитку соціального підприємництва та соціально відповідального бізнесу (с. 52-59).

У другому розділі «Сучасний стан і тенденції розвитку соціального підприємництва та соціально відповідального бізнесу в Україні» (с. 61-113) Біланич Л. В. простежує еволюцію розвитку феномену соціального підприємництва і соціально-відповідального бізнесу (с. 61-66); розглянуто досвід країн ЄС з основних сфер діяльності соціальних підприємств (с. 66-72); узагальнено методи державного регулювання та підтримки соціального підприємництва в Україні (с. 72-92); розглянуто та обґрунтовано моделі розвитку соціального підприємства (табл. 2.2, с. 91-97) з характеристикою регіональних систем державного управління соціальною сферою з акцентуванням на особливостях моделі та можливостями їх використання в Україні.

У третьому розділі «Вдосконалення системи державного регулювання соціальним підприємництвом та соціально-відповідальним бізнесом в Україні» (с. 116-136) Біланич Л. В. представила та обґрунтувала авторське бачення змістового наповнення концепції вдосконалення державного регулювання соціальним підприємництвом та соціально-відповідальним бізнесом (с. 116-

122); визначена державна політика підтримки соціального підприємництва та соціально-відповідального бізнесу (122-130); обґрунтований науковий підхід до оцінювання ефективності концепції державного регулювання соціальним підприємництвом та соціально-відповідальним бізнесом (с. 130-135), в межах якого представлена ієрархічна схема оцінювання ефективності державного регулювання соціального підприємництва (с. 134-135), за три етапним підходом розрахунку часткових та інтегральних індексів, за якими здійснюється ранжування за зведеним інтегральним індексом оцінки ефективності державного регулювання з метою визначення галузей та сфер національної економіки. В яких найбільш або найменш ефективно здійснюється державне регулювання соціального підприємництва (с. 136).

У процесі роботи автор використала загальнонаукові методи (аналізу, синтезу, теоретичного узагальнення, структурно-логічного аналізу, порівняння) та специфічні (системний, еталонного аналізу, класифікації, метод аналізу ієрархій).

Це дає підстави стверджувати, що дисертація Біланич Л. В. має достатнє науково-теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування.

Практичне значення результатів дослідження

Положення, висновки та результати дослідження містять теоретичну та прикладну цінність. Отримані науково-методологічні, практичні та концептуальні результати дослідження щодо державного регулювання соціального підприємництва та соціально відповідального бізнесу, які мають прикладний характер, знайшли практичне застосування в діяльності державних установ, організацій і підприємств, зокрема: Державної податкової служби України (довідка № 09-01-03-14/2 від 14.11.2019 р.); Департаменту соціального захисту населення Закарпатської ОДА (довідка №4638/04.2 від 29.12.2018 р.); Департаменту економічного розвитку та торгівлі Закарпатської ОДА (довідка №04.1-08/414 від 14.05.2019 р.); ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (довідка №164 від 03.05.2019 р.); Громадської неприбуткової організації «Паралельний світ» (довідка № 11/19/1-24 від 11.01.2019 р.); Ужгородського учбово-виробничого підприємства №2 Українського товариства глухих (довідка №46 від 14.05.2019 р.); Закарпатського обласного товариства осіб з інвалідністю (довідка №44 від 06.05.2019 р.).

Повнота викладення у відкритому друці наукових положень дисертації

Відповідно до чинних вимог основні положення та результати дисертаційної роботи висвітлені у наукових публікаціях дисертанта.

Основні наукові результати дисертації, а також відповідні елементи наукової новизни висвітлено у 12 наукових працях. Зокрема за темою дисертації опубліковано 5 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, 1 стаття в міжнародному електронному науково-практичному виданні та 6 праць у збірниках матеріалів всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій.

Кількість, якість та обсяг друкованих праць надають автору право публічного захисту дисертації.

Дискусійні положення та зауваження по дисертації

Поряд із загальною позитивною оцінкою представлених у дисертаційній роботі Біланич Л.В. положень, висновків та рекомендацій, слід також вказати на певні недоліки та окремі дискусійні моменти, серед яких:

1. Підрозділ 3.1 трактується автором як «Концепція вдосконалення державного регулювання соціальним підприємництвом та соціально-відповідальним бізнесом» (с. 116-122), проте зміст підрозділу в більшості стосується огляду загальних підходів до визначення концептуальних підходів, але сама концепція окреслена досить не чітко. Автору доцільно було б навести модель, яка визначала б зміст та специфіку концептуальних основ вдосконалення державного регулювання соціальним підприємництвом та соціально-відповідальним бізнесом та характеризувала б ключові елементи.

2. Запропонований науковий підхід до оцінювання ефективності концепції державного регулювання соціальним підприємництвом та соціально-відповідальним бізнесом (с. 130-135) потребує більшої економічної інтерпретації системи показників, що характеризують державне регулювання соціального підприємництва.

3. В параграфі 2.4 (с. 92-112) автор пропонує результати узагальненого досвіду розвитку соціального підприємництва, особливостей його нормативно-правового забезпечення в країнах світу (табл. 2.2, с. 92-95), хоча, на мою думку, доцільно було б приділити більшої уваги можливостям використання в Україні,

а саме, адаптацію зарубіжних моделей до ідентичних галузей економіки різних регіонів України.

4. Інноваційна модель механізму системи державного регулювання соціального підприємництва та соціально відповідального бізнесу в Україні подана описово, що не дає змоги побачити її комплексність, системність тощо. Зважаючи на те, що це є одним із основних положень роботи, доцільно зобразити її схематично, конкретизуючи зміст.

5. Потребує додаткового обґрунтування доцільності застосування запропонованого алгоритму формування, підтримки, захисту та розвитку ділової репутації (с. 49-50). Розробка є теоретичною, доцільно подати більш детальну аргументацію.

6. В роботі характерні наступні негативні моменти: деяке дублювання тексту; розпорошення теоретичного аналізу у всіх розділах; структурна незбалансованість обсягів роботи; низька візуалізація аналітичного матеріалу від загального обсягу роботи. Стиль викладення роботи характеризується помірною публіцистичністю, бракує науково-аналітичного викладу результатів дослідження.

Все наведене вище свідчить про те, що вказані зауваження та наведені дискусійні положення не знижують загальну позитивну оцінку наукового рівня виконаного дисертаційного дослідження, одержаних здобувачем наукових та прикладних результатів.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 173 сторінки. Дисертація містить 7 таблиць, 8 рисунків, 6 додатків. Список використаних джерел налічує 140 найменувань.

Дисертація оформлена згідно вимог, положення роботи належним чином аргументовані та підтвержені аналітичним матеріалом, аналізу та оцінці матеріалів сприяє їх представлення/візуалізація у таблицях і рисунках.

Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням, яке відрізняється логічною послідовністю і чіткістю викладених власних підходів та позицій. Таким чином, дисертація Біланич Людмили Віталіївни на тему «Формування державної стратегії управління змінами у сфері послуг» відповідає встановленим вимогам до дисертаційних робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Загальний висновок

Теоретичні та концептуальні твердження, положення і практичні рекомендації, отримані дисертантом у результаті досліджень, дозволяють стверджувати про новий підхід до вирішення актуальної науково-прикладної проблеми державного регулювання соціального підприємництва та соціально відповідального бізнесу.

В роботі вирішено основні наукові, методичні та прикладні питання, що забезпечують розв'язання здобувачем головного завдання дослідження та обґрунтування основних положень роботи.

За темою, метою, об'єктом, предметом і методами дослідження, а також отриманими науковими теоретичними і прикладними результатами дисертація Біланіч Людмили Віталіївни на тему «Державне регулювання соціального підприємництва та соціально відповідального бізнесу» відповідає вимогам нормативних документів МОН України, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а її автор – Біланіч Людмила Віталіївна заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.0.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент,
доктор економічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
професор кафедри готельно-ресторанного
і туристичного бізнесу
Київського національного університету
культури і мистецтв

Л. В. Батченко

Підпис д. е. н, професора Батченко Л.В. засвідчую:
Учений секретар Вченої ради
Київського національного університету
культури і мистецтв
кандидат педагогічних наук, доцент

Н. А. Гайсинюк